

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ἦμουν κρατημένη ἀπ' το μπράτσο του καθίσματος. Ἡ νταλίκα μας ἐπαιρνε στροφή για το λιμάνι της Πάτρας, ἀλλὰ ἐρχόταν ἀπὸ ἀπέναντι ἄλλος νταλικέρης με φορτίο νοβοπάν «μπαλαούρο», δεμένο με ἰμάντες που λάσκαραν. Ὁ πατέρας μου ἔκοψε τέρμα το τιμόνι, καβαλώνοντας το πεζοδρόμιο. Ἡ πύλη ἦταν ανοιχτή, παρέσυρε ἓνα βαρέλι πετρελαίου με σκουπίδια, ἔτριξαν τα λάστιχα και μύρισαν. Ἡ ρυμούλκα παραλίγο να διπλώσει με το φορτηγό, καθώς με δυο μανούβρες το γονάτισε. Τράβηξε τη μούντζα του, γύρισε το κλειδί και ἔσβησε τη μηχανή.

«Παρά τρίχα, Σωτήρη, πάνω στο βιράζ ν' ἀγκαλιαστούμε με το συνάδελφο. Πάω τελωνεῖο», εἶπε, στρώνοντας τα ἀνάστατα μαύρα μαλλιά του και το μουστάκι που του σκέπαζε το στόμα.

Ἐβγαλε το πουκάμισο να ἀλλάξει, ἔμεινε με το φανελάκι κολημένο στο ἰδρωμένο του στέρνο. Πρόσεξα ὅτι εἶχε τατουάζ στο μπράτσο. Δουλεμένο κορμί ὅμως. Ἀπὸ αὐτά που προκαλοῦν στους καθωσπρέπει ἀπέχθεια, ἀλλὰ ὄλο και ρίχνουν λοξές ματιές. Μπροστά ἀπὸ το κουβούκλιο πέρασε ἓνας ψηλός ξανθός. Τρέκλιζε, τα μάτια του σπίθιζαν. Ὅταν μας εἶδε, «Ὁ! μπιούτι-φουλ Γκρις, μαλάκα, Ἀκρόπολη, Ἰδρα», τραύλισε.

«Ἐβρισε αὐτός!» διαμαρτυρήθηκα.

Ὁ πατέρας μου κατέβηκε ἀπὸ την καμπίνα με TIR και διαβα-

τήρια παραμάσχαλα και προχώρησε με χορευτικό βηματισμό, κουνώντας το κεφάλι του στον ίδιο ρυθμό.

Άπλωσα τα πόδια μου, τα παπούτσια πάτησαν στο παρμπρίζ. Τα κορδόνια ήταν λυμένα. Μύριζα αρμύρα και μαζούτ. Στα αυτιά μου έφταναν στριγκοί ήχοι και οι φωναχτές εντολές των λιμενικών. Καράβια ήταν δεμένα με την πρύμνη: Γεώργιος, Espresso Livorno, Espresso Creccia, Mediteranian See, Rafaelo, Ήπειρος 4.

Ο ήλιος είχε το χρώμα του πυρετού. Το φως του να μην αφήνει καθόλου σκιές. Το αισθάνθηκα ζεστό. Τα όνειρα που κάνει ένα παιδί ξύπνιο έχουν αυτό το καθαρό φως, σκέφτηκα. Δυνατή αντανάκλαση από το απέναντι παρμπρίζ μου έκαψε τα μάτια, γύρισα προς τα δεξιά. Στο μαντρότοιχο του λιμανιού είδα γραμμένο: «ΕΟΚ και NATO το ίδιο συνδικάτο». Θυμήθηκα το ΕΟΚ που είχε γράψει κάποιος με ασβέστη σε έναν βράχο στη γειτονιά μου, μ' ένα «όξω» μπροστά. Αντίκρυ, υπήρχαν σκουριασμένες ράγες και παροπλισμένα βαγόνια παρατημένα από καιρό. Πίσω από τα σπασμένα τζάμια διακρίνονταν πρόσωπα παιδιών. Ένα σκυλί περνούσε, κουτσό, που δάγκωνε ένα μεγάλο κόκαλο με σάλια και λουρίδες από κρέας. Σ' ένα γιωταχί παραδίπλα βαλίτσες και ποδήλατα δεμένα στη σχάρα, παιχνίδια σκορπισμένα στα πίσω καθίσματα. Μια νέα γυναίκα στη θέση του συνοδηγού καθόταν κι αυτή με τις πατούσες κολλημένες στο παρμπρίζ. Άντρες με μούτρα πονηρά είχαν ξεχυθεί τριγύρω και πουλούσαν μαντίλια, αναπτήρες, καπέλα, στυλό, μπρελόκ.

Ναι, σίγουρα, μέσα μου ένιωθα χαρά. Μέχρι τότε δεν είχα δει τόσα διαφορετικά πράγματα μαζεμένα σε έναν χώρο. Από το χωματόδρομο της γειτονιάς μου, τον όλο δικό μου που έπαιζα με όλα όσα υπήρχαν εκεί, βρέθηκα στο λιμάνι. Αρκετά απότομα, ωστόσο. Ένιωθα και φόβο. Είναι αυτό που παθαίνεις όταν γνωρίζεις έναν κόσμο ολοκαίνουργιο, πέρα από τη φαντασία σου.

Ζεστός αέρας ερχόταν με καπνιά από σουβλάκια που ψήνονταν στην καντίνα με την ταμπέλα από νέον: «Σουβλάκια-πατατάκια, ο Μάκης». Μπροστά στην καντίνα ένας κοιλαράς, που οι τρίχες ξεφύτρωναν από τα ανοιγμένα κουμπιά του πουκαμίσου του και στο λαιμό του γυάλιζε η χρυσή αλυσίδα, έπινε μπίρα σε κουτί. Η γυναίκα με τις πατούσες στο παρμπρίζ χάιδευε τώρα πάνω κάτω τις γάμπες της. Θα μπορούσε να είναι η μάνα μου. Και θα ήμασταν οικογενειακώς σε ένα τέτοιο γιωταχί. Στα πίσω καθίσματα εγώ και η γιαγιά με το πλεχτό της. Ο πατέρας μου θα ερχόταν με τρία σουβλάκια και με καρφωμένη από μια φέτα ψωμί από πάνω. Οικογένεια που πάει τις καλοκαιρινές της διακοπές σε κωμόπολη της Πελοποννήσου. Πληρωμένα τα έξοδα από τον Οργανισμό Εργατικής Εστίας, σταματήσαμε στο λιμάνι να δω τα καράβια.

Μια κόκκινη νταλικά φρέναρε και μου 'κοψε τη θέα. «Καραγιώργης Lines», διάβασα στην πλαϊνή πλευρά του μουσαμά, Δ.Χ. έδρα Αγρίνιο». Το Αγρίνιο είναι πρωτεύουσα του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Κάποτε ήταν Αιτωλία και Ακαρνανία; Δε θυμόμουν, ούτε με ένοιαζε. Όπως δε με ένοιαζε καθόλου αν το κουβούκλιο δεν έμοιαζε με παιδικό δωμάτιο. Δεν είχα, άλλωστε, ήταν μισοτελειωμένο, χωρίς τα κουφώματα. Κοιμόμουν στον καναπέ της κουζίνας που άνοιγε και γινόταν κρεβάτι, απέναντι από το καντήλι και τα ράφια με τις εικόνες. Άγιοι, όσιοι και οσίες, ζωγραφισμένες ή χάρτινες, κομμένες από φυλλάδια, που, όπως τους φώτιζε το καντήλι στο σκοτάδι, νόμιζα πως ανοιγόκλειναν τα στόματά τους. Στα πορτάκια απ' το ντουλάπι των πιάτων, κόκκινα αυτοκόλλητα σφυροδρέπανα και δύο μουσάτοι, ο Μαρξ και ο Λένιν.

Με αυτούς τη νύχτα, όταν στριφογύριζα στον καναπέ, συνομιλούσα.

«Στενοχωριέσαι επειδή η Μαρίζα έχει ποδήλατο κι εσύ δεν έχεις;» με ρώτησε μια φορά ο Μαρξ.

«Πολύ», παραδέχτηκα.

«Λυπάσαι το ίδιο και για τ' άλλα παιδιά που δεν έχουν ποδήλατα;»

«Δεν το 'χω σκεφτεί».

«Να το σκεφτείς και να βρείτε έναν τρόπο όλοι μαζί να τα πάρετε».

Και στήναμε με τα παιδιά πάγκο έξω από την Αγία Άννα τις Κυριακές και πουλούσαμε ζωγραφίες, μπαλόνια, διάφορα φτηνά παιχνίδια, μάσκες, ακόμα και βαφές αυγών. Σε λίγο καιρό πήραμε όλοι από ένα ποδήλατο. Εγώ ένα κόκκινο με καθρεφτάκια, σημαιάκι, κόρνα και μεγάλα πεντάλ.

Μια μέρα η μάνα μου έξυσε απ' το ντουλάπι τα αυτοκόλλητα του Μαρξ και του Λένιν και επειδή άφησαν σημάδια κόλλησε επάνω φωτογραφίες μου από τις γυμναστικές επιδείξεις. Ο πατέρας μου όμως έβαλε μεγαλύτερες φωτογραφίες τους στο ψυγείο. Εγώ θα έπρεπε να αλλάξω τη θέση του καναπέ για να τους βλέπω, πράγμα που η μάνα μου δε θα ανεχόταν. Τα λιγοστά και παλιά έπιπλα του σπιτιού μας τα είχε φέρει από το πατρικό της, στο Δίστομο. Τα ήθελε αμετακίνητα. Ό,τι κι αν έκανε στο σπίτι, ήθελε όλα να πιάσουν γύρω της τον ίδιο τόπο. Πίνακες στους τοίχους δεν είχαμε. Μόνο στη σερβάντα φωτογραφίες με τους πεθαμένους. Κορνιζαρισμένοι πάνω στο κολλαρισμένο καρέ και ανάμεσά τους ένα γυάλινο βάζο με τριαντάφυλλα από πλαστικό με σύρματα και φλος. Στην άκρη αριστερά οι πεθαμένοι της γιαγιάς, οι γονείς της καθισμένοι, εκείνη κι ο αδερφός της πλάι τους όρθιοι. Στην άλλη άκρη δεξιά η οικογένεια της μάνας μου. Η μητέρα της καθισμένη με το μωρό στην ποδιά της και όρθιοι την πλαισιώνουν η μάνα μου, ο πατέρας της και τα δίδυμα αδέρ-

φια της. Τη φωτογραφία του σκοτωμένου παππού όπου ήταν νέος κι όμορφος, με μια παράταιρη έκφραση σοβαρότητας, η γιαγιά δεν την είχε εκεί. Τυλιγμένη σε άσπρο πανί με ξόμπλια, την έκρυβε στο συρτάρι μαζί με κέρματα που δεν περνούσαν, κλειδιά που δεν άνοιγαν και φακέλους από δικαστήρια.

Τρόμαξα. Το φορτηγό ταρακουνήθηκε κι η πόρτα του οδηγού άνοιξε απότομα. Ήταν ο Στράτος. Ήρθε να μου πει ότι θα αργούσε λίγο.

«Μουστάκια!» ακούστηκε και πλησίασε ένας άντρας, με μουστάκι κι αυτός.

«Στελάκη! Τι κάνεις; Φεύγεις;»

«Έρχομαι από Τσεχία. Γαμώ το καντήλι μου, μου ρήμαξαν την καμπίνα τα κλεφτρόνια έξω από την Πεσκάρα, στη Βλάχα.

«Σώπα...»

«Πού να σ' τα λέω. Σταμάτησα για κάνα παιδάκι, βρίσκω μέσα Κούλη, Λάμπρο και Βαρόνο φορτωμένους φρύγανα. Ο Λάμπρος είχε την αρραβωνιέρα μαζί. Ζημιέρα! Κάναμε το μαγαζί καλοκαιρινό. Άκου με».

«Σ' ακούω, πώς δε σ' ακούω. Μίλα, ρε, βιάζομαι», του είπε ο Στράτος.

«Βγήκαμε έξω να σκορπίσουμε, μας είχαν γδύσει τις καμπίνες οι μαφιόζοι. Τον ξεσταύρι μου, εμείς δουλεύουμε!»

«Γλυκοφάε, πικροχέσε. Και πού 'σαι, μακριά από Βαρόνο και Λάμπρο. Αυτοί κάνουν κομπίνες, πουλάνε το φορτίο στους μαφιόζους», απάντησε ο Στράτος και τον παράτησε.

Η κόκκινη νταλικά έφευγε και, σαν κάποιου τα χέρια να άνοιγαν μια κουρτίνα πίσω από παράθυρο, φάνηκε ξανά η προβλήτα. Κοίταξα την πίσω μεριά του λιμανιού που έμοιαζε με χέρι απλωμένο. Ξεχώριζαν κίτρινοι μεγάλοι γερανοί με βίντσια, τα φουγάρα από δυο φορτηγά δεμένα πρύμνη προς πρύμνη και μαούνες

με παλιοσίδερα. Μπροστά μας το φερμιπότ Ήπειρος 4. Άσπρο, με μια πλατιά οριζόντια γαλάζια γραμμή περιμετρικά και κιτρινό-μαυρα φουγάρα να καπνίζουν, μόλις κατέβαζε τον καταπέλτη. Με αυτό το καράβι θα φεύγαμε για το Μπρίντζι. Σε αυτό το καράβι θα έμπαينا. Μέχρι τότε μόνο το φανταζόμουν.

Η γιαγιά, στην παραλία του Κορινθιακού Κόλπου όπου περνούσαμε μερικές μέρες το καλοκαίρι, μου έλεγε ότι τα παλιά χρόνια ερχόταν εκεί ένα μεγάλο καράβι από το Βυζάντιο για να φορτώσει την πορφύρα, τα μικρά κοχύλια που έβγαζαν την μπογιά για τα ρούχα του αυτοκράτορα. Αλλά έγινε σεισμός κι άνοιξε η γη και χάθηκε μια για πάντα η πόλη που υπήρχε εκεί, Βούλιδα την έλεγαν. Αν πάμε στο λόφο, μου έδειξε, και σκάψουμε μπροστά στις τρεις ελιές, θα βρούμε μια εκκλησιά θαμμένη. Πήγαμε και, σκάβοντας κι οι δύο με σκαλιστήρια, χωμένες στο λάκκο, φτάσαμε σ' έναν τοίχο. Ήρθαν μετά οι καλόγεροι από τον Όσιο Σεραφείμ που έφεραν και μάστορες, και η μικρή εκκλησία αναστηλώθηκε. Έψαξαν αυτοί στα κιτάπια του μοναστηριού, δεν τη βρήκαν καταγραμμένη. «Ποιον άγιο να δώσουν, στο όνομα του οποίου θα τιμάται ο ναός;» αναρωτήθηκαν οι καλόγεροι. Αφού ήταν γνωστό ότι ο όσιος Σεραφείμ είχε αφήσει εντολή να μην μπαίνει γυναίκα στο ναό του. Μόνο η βασίλισσα Αμαλία είχε μπει. Κι η γιαγιά όμως μου είχε πει ότι έμεινε μια νύχτα στο ναό με τη φοράδα της. Άγιος Αθανάσιος, αποφάσισαν οι καλόγεροι. Αγια-Κατερίνη, είπε η γιαγιά, και είχε έτοιμη την εικόνα της, μεγάλη με ασημένια κορνίζα και κρεμασμένο στη μια γωνία τάμα με τη μορφή άντρα.

Βουή από μηχανές που άναψαν, καυσαέριο και κόρνες. Τα έβλεπα και τα μύριζα όλα.

Μια νταλικά πήρε στροφή και έμπαινε με την όπισθεν στο καράβι. Τρεις οδηγοί στάθηκαν μπροστά στο φορτηγό μας, κάπνιζαν και μιλούσαν δυνατά. Οι λιμενικοί περπατούσαν πέρα δώθε πάνω στον καταπέλτη του Ήπειρος 4, δείχνοντας και φωνάζοντας, ο καπετάνιος σκυμμένος στην πρύμνη τούς έκανε νοήματα με τα χέρια.

Άδειαζε ο τόπος γύρω, οι νταλικές όλες ήταν στο αμπάρι, τώρα έμπαιναν τα γιωταχί. Ο πατέρας μου αργούσε. Τον πατέρα μου τον λένε Στράτο, τη μάνα μου Παναγιώτα, τη γιαγιά μου Φωτεινή.

Κουμπιά κόκκινα, πράσινα και κίτρινα αναβόσβηγαν στο ταμπλό πίσω απ' το τιμόνι που έτρεμε, ο μεγάλος λεβιές δεξιά μου κουνιόταν, τρώμαξα ότι θα έπαιρνε από μόνο του μπροστά το φορτηγό και θα έμπαινε μουγκρίζοντας στο σκοτεινό αμπάρι του πλοίου. Άνοιξα την πόρτα και πήδηξα έξω δίχως να πατήσω στο σκαλοπάτι και, όπως ήμουν στον αέρα, με κράτησαν δυο μπράτσα που μύριζαν κάτι μεταξύ πεύκου και καμφοράς. Πρέπει να συνηθίσω αυτά τα τρία σκαλοπάτια, σκέφτηκα, να εξασκηθώ ανεβοκατεβαίνοντας.

Τότε φάνηκε ο πατέρας μου.

«Μουστάκα, κόρη σου; Τι ωραία μάτια! Ίδιο χρώμα με τη θάλασσα. Μοιάζει στη γυναίκα σου, ε;» Ο άντρας με άφησε κάτω. «Είναι το ταξίδι με νταλικά για κορίτσι; Τρελός είσαι!» πρόσθεσε.

Ο Στράτος του γύρισε την πλάτη, με έπιασε από τα χέρια και με έφερε ένα γύρο, κάτι που είχε καιρό να μου κάνει και ήταν πολύ μπαμπάς εκείνη τη στιγμή.

«Κάπτεν, η γη γυρίζει;» φώναξε στον καπετάνιο.

«Γυρίζει κι όποιος γυρίζει... Μουστάκα, μπες μέσα. Πάντα τελευταίος. Μη μας καθυστερείς. Ε! λάσκα τους κάβους, αμολάτε το βιλάι!» διέταξε ο καπετάνιος τους καβοδέτες.

Μπήκαμε αστραπηδόν, ενώ έκλεινε πίσω μας ο καταπέλτης.

Κατεβήκαμε από το κουβούκλιο. Ασφάλιαν τις ρόδες της νταλίκας με κάτι χοντρές αλυσίδες, τους γρύλους και τις μάπες, όπως μου είπε ο Στράτος. Όλες τις νταλίκες θα τις έδεναν, γιατί μερικές ήταν φορτωμένες με επικίνδυνα φορτία, άλλες υπέρβαρες, και μια μετατόπιση θα μπορούσε να προκαλέσει ακόμα και ναυάγιο.

Το πρωί εκείνης της μέρας που ήταν Παρασκευή, μέσα Ιουνίου, στα 1982, έτρεχα για το σπίτι κρατώντας το ενδεικτικό της Έκτης. Τα σημαιάκια με τον πράσινο ήλιο ήταν ακόμη στη γειτονιά μου. Στις αυλές, καρφωμένα στις γλάστρες, στα παράθυρα. Τον ήλιο που τραγούδησαν ότι θα τον τρελάνουνε και θα τον μεθύσουνε σίγουρα ναι, το πανό με την επιγραφή «Αλλαγή» κρεμασμένο πάνω στο τείχος του κάστρου. Τον περασμένο Οκτώβριο είχε κερδίσει το ΠαΣοΚ τις εκλογές κι όλοι έλπιζαν για καλύτερη ζωή.

«Μαρία με τα κίτρινα / ποιον αγαπάς καλύτερα» έπαιζε τέρμα το ραδιόφωνο της Κούλας από απέναντι, όταν έφτασα στο σπίτι. Η γιαγιά Φωτεινή με έφτυσε τρεις φορές, με σταύρωσε άλλες τόσες και ράντισε το πρόσωπό μου με αγιασμό από τον Όσιο Λουκά, διαβασμένο. Έψαξε κάτω από τα μαύρα ρούχα της – που φορούσε πάντοτε ανάποδα για τη χηρεία – και ανέσυρε ένα χιλιάρικο. Ύστερα μου το έβαλε στο χέρι. Και εκείνη τη φορά σήκωσε με το ροζιασμένο της χέρι τη δεύτερη μαντίλα ως ψηλά στο μέτωπο και είδα ότι κάποτε θα ήταν καλλονή.

Στο τραπέζι της κουζίνας μας διάβαζα ένα εικονογραφημένο Μπλεκ. Δίπλα μου, τσαλακωμένες φανέλες, σώβρακα, παντελόνια, πουκάμισα. Η Παναγιώτα, σαλιώνοντας το δάχτυλό της, δοκίμασε το σίδερο αν είχε κάψει. Έβρεξε το μέτωπό της, ύστε-

ρα τα ξανθά μαλλιά της, που τα είχε μαζεμένα σε μακριά πλεξίδα γυρισμένη προς τα πάνω και πιασμένη με ένα μαύρο χτενάκι. Πατούσε το μανίκι ενός πουκαμίσου να κάνει τσάκιση, λέγοντας ότι το απόγευμα θα πηγαίναμε στον Αϊ-Γιάννη, στις πηγές, να πλύνουμε τα χοντρά γιατί αργήσαμε φέτος.

Την κοίταξα πώς δίπλωνε τώρα το πουκάμισο. Μουγκρητό μηχανής ακούστηκε απ' τη γωνία και τινάχτηκα στην πόρτα. Από το κόκκινο Daf κατέβηκε ο Στράτος. Έτρεξα μπροστά στο κουβούκλιο, το κεφάλι μου έφτανε μέχρι λίγο πιο κάτω απ' τον καθρέφτη του οδηγού. Τρία τα σκαλοπάτια για να ανεβώ στην καμπίνα, το χέρι μου πιάστηκε στη λαβή, το πόδι πάτησε στο πρώτο σκαλοπάτι.

«Μακριά απ' την νταλικά», ήρθε και με τράβηξε η Παναγιώτα ξανά στην κουζίνα.

Έβαλε τα διπλωμένα ρούχα στο χαρτόκουτο από γάλατα Νουνού, τις πετοσέτες, κλεμμένες απ' τα καράβια, τα ξυριστικά του, τα σκαρπίνια του σε νάιλον σακούλα και από πάνω την εικόνα της Παναγίας της Ιερουσαλήμ. Έκλεισε το κουτί και έκανε να το δέσει με σπάγκο σταυρωτά, αλλά ο Στράτος μπήκε μπροστά της κρατώντας μερικές αλλαξιές δικές μου. Εκείνη τον εμπόδισε, σπρώχνοντας το κουτί πίσω της. Της το πήρε. Του τ' άρπαξε και έκανε ξανά να δέσει το σπάγκο, όμως της έμεινε στα χέρια, καθώς ο Στράτος αστραπιαία τον έκοψε με έναν σουγιά. Τότε η Παναγιώτα άρχισε να τραβάει από τα χέρια του τα ρούχα μου και να τα πετάει στον αέρα. Όπως έπεφταν, τα έπιανε ο Στράτος και τα παράχωνε στο κουτί.

Εκείνη τη στιγμή άδειασα στα γρήγορα τη σχολική μου σάκα, έριξα μέσα το σουγιά μου, ένα τετράδιο που θα έγραφα τις εντυπώσεις μου, και την πέρασα στους ώμους. Κατάλαβα: θα με έπαιρνε μαζί του. Έκανα ένα βήμα και στάθηκα πλάι του.

Έβαλε φωνή η Παναγιώτα: «Βοήθεια, γειτονιά!»

Πόρτες και παράθυρα ανοιγόκλεισαν, ακούστηκαν τσιρίδες παιδιών. Η Ζώζα πρώτη βγήκε στο παράθυρο με τα μπικουτί. Αυτή όλο καμάρωνε ότι ήταν τρισέγγονη του Πανουργιά, οπλαρχηγού του 1821, κραδαίνοντας μια κουμπούρα. Γύφτικο σκεπάρνι την έλεγε η γιαγιά μου. Η κατάκοιτη γριά Ζαχάρω τέντωσε το κεφάλι της και κοίταξε πίσω από το τζάμι.

Οι γειτόνισσες ξεπόρτισαν. Μαζεύτηκαν στο δρόμο η μία δίπλα στην άλλη, δεξιά κι αριστερά της νταλίκας. Η Παπαδάκαινα πέρασε και ξεμάκρυνε με το σκαλιστήρι στον ώμο. Η Κούλα βγήκε μπροστά, με τη λουλουδάτη ρόμπα της που μύριζε μπακαλιάρρο πλακί, ξεχειλωμένα τα κουμπιά στην κοιλιά, έντεκα γέννες είχε κάνει, αφού όλο την πλάκωνε ο άντρας της, όπως έλεγαν οι άλλες. Η Λουκία ύφαινε στο μυαλό της τι θα μολογούσε στην κάτω γειτονιά, στις κυράδες που τους καθάριζε τα σπίτια. Και πώς τα 'λεγε – με νοήματα. Μετά το εγκεφαλικό γλουγλούκιζε, κατάφερνε να αρθρώνει μόνο συλλαβές. Αλλά όταν, ξαφνικά, πέθανε ο Ηρακλής, ο μανάβης, το ξόμπλιασε πρώτη. Έδειχνε το μαγαζί του τραυλίζοντας, με μια κοφτή οριζόντια χειρονομία «σα, σα». Δίπλα της τώρα στεκόταν η Ευσταθία, χωρίς βυζιά, είχε βγάλει καρκίνο εκεί, με τεντωμένο το λαιμό σταυροκοπιόταν. Είχε ένα τεφτέρι-κατάλογο με αμαρτίες κι ονόματα και κάθε βράδυ σημείωνε έναν σταυρό σε όποια δεν ήταν εντάξει. Ανέβηκε και η Βαλσάμω τα σκαλοπάτια του υπόγειου σπιτιού της, με την κόρη της Μαριέττα από κοντά, που ήταν καμένη στο δεξιό μάγουλο και είχε ένα ροζ σημάδι σαν το χάρτη της Πελοποννήσου, η οποία καυχιόταν για τον αδερφό της που σπούδαζε ζωγράφος και που όταν θα γινόταν διάσημος θα τις έπαιρνε από κει.

«Πού αφήνεις τη μανούλα σου!» έγρουξαν.

«Οι πουτάνες κι οι τρελές έχουν τις τύχες τις καλές!» φώναξε

η νονά μου, η Μερσίνα, και τις έσπρωξε να βγει μπροστά.

Τσουλούφια ξανεμίστηκαν, κόπιτσες άνοιξαν, σουστές ξεθηλυκώθηκαν, πλατάγισαν οι φτέρνες τους στις σαγιονάρες.

Μικροκαμωμένη γυναίκα η νονά μου, εκτός από τα χέρια της. Αφύσικα μεγάλα, είχαν δάχτυλα πολύ μακριά με όλες τις φλέβες και τις φλεβίτσες να μπλαβίζουν κι αυτό φόβιζε τις άλλες. Η νονά μου ήξερε να εξηγεί τα όνειρα, να δένει τους λυμένους αφαλούς, να ξεματιάζει, όχι μόνο από το φθονερό βλέμμα, αλλά και από τις κακές σκέψεις, που είναι το χειρότερο, να μετράει τα νεογέννητα, να πιάνει το πρώτο προζύμι ανήμερα του Σταυρού, να γράφει τα ονόματα των πεθαμένων το ψυχοσάββατο, να τα έχει καλά με την αστυνομία για τις φασαρίες.

Το Ήπειρος 4 σφύριξε τρεις φορές, κάνοντας τη μανούβρα να βγει απ' το λιμάνι.

Στεκόμουν στην κουπαστή της πρύμνης και όπως απομακρυνόμασταν χαιρετούσα αυτούς που βρίσκονταν στην αποβάθρα-κουνούσαν τα χέρια τους και όλο μίκρυναν.

Τι να έκανε η μάνα μου; αναρωτήθηκα. Θα ήταν στο μπροστινό μπαλκόνι μας, το καλό, με τα κάγκελα και τις χελιδονοφωλιές και θέα στο ποτάμι; Καθισμένη πίσω απ' τα απλωμένα σεντόνια που μύριζαν λουλάκι, κοιτάζοντας τη φωτογραφία που είχα βγάλει ντυμένη Αμαλία μετά την παρέλαση μπροστά στο άγαλμα του Λάμπρου Κατσώνη; Μου είχε σφίξει τα μαλλιά σε κότσο, αφήνοντας τούφες να πέφτουν από δω κι από κει στους κροτάφους. Τράβηξε γραμμές με μαύρο μολύβι στο περίγραμμα των ματιών μου. Άπλωσε στα χείλη κραγιόν σε απόχρωση σάπιο μήλο, πάτησε δυο βούλες στα μάγουλα, μου τα 'τριψε. Ψηλάφησε το στέρνο μου, με πασπάτεψε. «Όλα τα κορίτσια πέταξαν

βυζιά, θα πεταχτούν, δεν μπορεί, και τα δικά σου», είπε. Μου 'βγαλε τα σκουλαρίκια που μου είχε δώσει μια Τσιγγάνα, με αντάλλαγμα τις κούκλες που μου έφερνε ο Στράτος. Τα πέταξε. «Θα σε πάρουν μια μέρα οι Γύφτοι!» με φοβέρισε. «Θα πάω από μόνη μου!» της απάντησα και την κοίταξα κατάματα.

Ο φίλος μου, ο Μάνος; Θυμήθηκα ότι τέτοια ώρα είχαμε κανονίσει να κάνουμε κόντρες και σουζες με το καινούργιο του ποδήλατο, το αγωνιστικό. Να πέταγε κοτρόνες στο σπίτι μου επειδή έφυγα; Το έκανε κάθε που μαλώναμε. Θα είναι με τα παιδιά; Τα ποδήλατα παρατημένα στην άκρη του χωματόδρομου, εκεί που τελειώνει, και ύστερα αρχίζουν τα βάτα και τα πεύκα. Κοιτάζοντας προς το λόφο του προφήτη Ηλία. Χωρίς να έχουν κάνει ποτέ το βήμα να τον ανεβούν.

Το Ήπειρος 4 είχε βγει στα ανοιχτά. Κοιτάζοντας την αφρισμένη γραμμή που άφηνε πίσω του, οι σκέψεις αυτές σκορπίστηκαν από το νου μου σαν φωτογραφίες που έπεσαν και έπλεαν μαζί με τα απόνερα. Πλάι μου ο Στράτος με τη σκληρή παλάμη του στα μαλλιά μου που ο αέρας ανακάτευε, μπλέχτηκαν μέσα τα δάχτυλά του, δεν τράβηξε το χέρι.

«Είσαι λυπημένη εσύ», είπε.

Κοίταξα τους γλάρους με τα κίτρινα αστραφτερά μάτια.

«Μη φοβάσαι και δε φεύγει η Λιβαδειά απ' τη θέση της».

Γέλασε, με έσφιξε πάνω του και με φίλησε στο μέτωπο.

Τον αγαπούσα, αλλά δεν ήξερα πώς να του το δείξω. Δεν είχα ζησει μαζί του να τον γνωρίσω. Όλο ταξίδευε.

Του ξέφυγα, άνοιξα τα χέρια μου, «είναι ωραία να φεύγω!» φώναξα με όλη μου τη δύναμη στον άνεμο, στον ουρανό, στη θάλασσα. Το ξαναφώναξα στους γλάρους που πετούσαν σύρριζα στο καράβι, ύστερα έκαναν κύκλους ανοιχτούς και ξαναγύριζαν.

2

Την άλλη μέρα, όταν οι μηχανές του πλοίου σταμάτησαν, είχε πάρει να σουρουπώνει. Στο στόμιο του λιμανιού στο Μπρίντιζι. Μικρό λιμάνι, μακρόστενο. Ένα καράβι έκανε νευρικά τη στροφή για να δέσει με την πρύμνη. Άντρες καθισμένοι ψάρευαν με καλάμια στην άκρη της προβλήτας, κάτω από έναν φάρο που στριφογύριζε, ρίχνοντας σε γραμμές πράσινο φως.

Βρισκόμουν στο κατάστρωμα μαζί με τους νταλικέρηδες. Δίπλα μου, ένας απ' αυτούς, με πουκάμισο ξεκούμπωτο μέχρι τον αφαλό, πίεζε την κοιλιά του στην κουπαστή και μιλούσε με τον Στράτο για φορτία και ζημιές, πού θα έβρισκαν πιο φτηνά το πετρέλαιο, πόσες αναγομώσεις μπορούσαν να αντέξουν τα λάστιχα, με πόσα λαδώνεις τη Στρατάλε που είναι η Τροχαία της αουτοστράντα και τα Στρουμφάκια, δηλαδή τους μοτοσικλετιστές της Τροχαίας.

Κοίταξα αργά τριγύρω. Τον ήλιο που βασίλευε και συγκρατούσε όσο πορφυρό και ξανθό χρώμα απόμενε, προτού χαθεί το φως. Πάνω στις αντένες και στα φουγάρα των πλοίων. Πάνω στα κτίρια του λιμανιού, φτιαγμένα από τσιμέντο και γυαλί. Πρωτόγνωρη εικόνα για μένα. Η πόλη μου είναι περιτριγυρισμένη από δύο βουνά, χωρίς ορίζοντα, με φτωχή φωτογένεια. Το

ηλιοβασιλευμα εκεί είναι μελαγχολικό, αδύναμο στα μάτια μου.

Τα χέρια του Στράτου έπεσαν βαριά στους ώμους μου. Με γύρισε να δω δύο μαύρα σκάφη, ρυμουλκά τα είπε, με δεμένα λάστιχα αυτοκινήτων στις κουπαστές, που θα τραβούσαν το καράβι μέχρι την προβλήτα. Από πίσω τους η λάντζα με τον πιλότο έφτασε και πλευρίσε στην πλώρη του Ήπειρος 4, κάτω από τη γέφυρα. Έριξαν ανεμόσκαλα και σκαρφάλωσε ο Ιταλός πιλότος με σβελτάδα γάτου.

«Πιλότος είναι ο καπετάνιος που βρίσκεται σε κάθε λιμάνι και το ξέρει καλά», μου είπε ο Στράτος, ενώ το καράβι άρχισε να κινείται φτάνοντας όλο και πιο κοντά στην ξηρά. Προσάραξε και έριξαν οι ναύτες τα караβόσκοινα με τις θηλιές στις άκρες.

Δεν ξέρω τι με είχε συνεπάρει εκείνη τη στιγμή περισσότερο: η αίσθηση της ελευθερίας, πρώτη φορά τόσο μεγάλη, ή η καινούργια χώρα μπρος στα μάτια μου; Δεν ήξερα και ακόμη δε θέλω να μάθω. Κάποια πράγματα αξίζουν μόνο όταν μένουν στην ψυχή.

«Αργήσαμε, πρέπει να κατεβούμε στο γκαράζ!» μου φώναξε ο Στράτος και ξεμάκρυνε σχεδόν τρέχοντας.

Στεκόμουν αμήχανη και κοίταζα τις παλάμες μου. Γιατί δεν είχε έρθει να με πιάσει απ' το χέρι; Η Παναγιώτα πάντα με έπιανε σφιχτά, το χέρι μου ίδρωνε, χαλάρωνε το δικό της, το σκούπιζε στη μακριά φούστα και με ξανάσφιγγε τόσο που 'τριζαν οι κόμποι μου.

«Κουνήσου, ρε! Είμαστε μπροστά, κλείνουμε τους άλλους».

Ο Στράτος είχε γυρίσει και με περίμενε πλάι στο φουγάρο.

Έτρεξα εκεί.

Μέσα από στενές σκάλες που τις φώτιζε ένα θολό γαλάζιο φως, κατεβήκαμε τρία καταστρώματα. Φασαρία και καυσαέριο στο γκαράζ, μπήκαμε γρήγορα στο κουβούκλιο. Τα τζάμια στα παράθυρα ανεβασμένα, άκουγα όμως τα μεταλλικά συρίγματα του κα-